

7. Серегин А.В. Имперская и униатская формы политико-территориального (государственного) устройства // Актуальные проблемы правоведения. 2003. No 1-No 2. С. 82.

Студент за ОР «Бакалавр» юридичний  
факультет Київський національний  
університет імені Тараса Шевченка

Полив'яна Уляна Олександрівна<sup>1</sup>

## **АКТУАЛЬНЕ ПИТАННЯ ЩОДО ПРОБЛЕМИ КЛАСИФІКАЦІЇ УНІТАРНИХ ДЕРЖАВ :ВИДИ УНІТАРНИХ ФОРМ ДЕРЖАВНОГО УСТРОЮ**

Представляючи класифікацію унітарних держав, більшість дослідників здійснюють її, взявши за основу критерій взаємодії місцевих органів та органів держави.

Так, на думку А.В. Васильєва унітарні держави поділяються на: централізовані та децентралізовані. В централізованих державах місцеві органи влади не володіють самостійними повноваженнями при прийнятті рішень. Вони повністю підпорядковані центральним органам державної влади та виконують їхні вказівки.

В децентралізованих державах органи місцевого самоврядування формуються при певній участі населення та наділені деякими повноваженнями, самостійно приймати рішення щодо окремих економічних, організаційних та інших питань місцевого значення. [1, с.320]

У децентралізованих унітарних державах у всіх ланках адміністративно-територіального поділу є тільки обрані органи і немає призначуваних зверху чиновників загальної компетенції (Великобританія, Японія).

В відносно децентралізованих унітарних державах самоврядними є не всі, а частина територіальних одиниць. Наприклад в Болгарії, самоврядні низові одиниці - громади, а області носять адміністративний характер.

У централізованих унітарних державах від верху до низу існує система призначених «згори» органів управління. (Норвегія, Румунія).

Унітарна держава - це єдине, цільне державне утворення, що складається з адміністративно-територіальних одиниць, які підкоряються центральним органам влади й ознаками державної незалежності не володіють. У свою чергу унітарна держава може бути:

а) Простим або складним. Унітарна держава, що не має автономних утворень, називається простим (Болгарія, Польща), а з автономією (одна чи кілька) - складним (Фінляндія, Данія). Автономія - це самоврядування певної частини території держави, що відрізняється національними, побутовими, географічними умовами.

б) Централізованим - управління в регіональних одиницях здійснюється призначеними зверху чиновниками. Децентралізованим (Великобританія) - навпаки, на всіх рівнях адміністративно-територіального поділу є виборні органи. Щодо централізованим (Франція) - управління в регіональних одиницях здійснюється як чиновниками, так і виборними органами.

Прийнято вважати державу централізованою, якщо на чолі місцевих органів державної влади стоять призначені з центру чиновники, яким підпорядковані місцеві органи самоврядування. У децентралізованих унітарних державах місцеві органи державної влади обираються населенням і користуються значною самостійністю у вирішенні питань місцевого життя.

Прикладом централізованої унітарної держави є Туркменістан, децентралізованого – Королівство Іспанія.

Іноді виділяють: держави з одного автономією; держави багатьох автономіях

---

<sup>1</sup> Науковий керівник: Теремцова Н.В.

(наприклад, Іспанія з автономними співтовариствами (областями)); держави з різнорівневими автономіями (наприклад, Китайська Народна Республіка з автономними округами, автономними повітами, автономними районами і особливими адміністративними районами).

У централізованій державі, вважав В. М. Хвостов, «вся повнота влади поєднується в центральному уряді і звідси поширюється на всю територію держави через підпорядковані органи, все завдання яких полягає в передачі і виконанні розпоряджень центрального уряду. Держава децентралізована є така, де місцевим органам надано свободу і самостійність у вирішенні питань даної місцевості ». У той же час В. М. Хвостов вважав, що чисто централізованих держав не зустрічається. Як правило, на практиці «якщо і робиться відмінності між державами централізованими і децентралізованими, то, по суті, ця відмінність залежить тільки від ступеня, в якому в кожній державі проведено принцип децентралізації».[9, с.144]

М. М. Коркунов вважав, що децентралізація це розподіл публічно-владних відносин між центральними і місцевими установами. Автор відрізняв децентралізацію від обласної системи розподілу предметів відання між рівними один одному установами на певних частинах державної території. «Централізація, пише М. М. Коркунов, передбачає зосередження в руках центральних установ і права робити розпорядження і обмеження діяльності місцевих установ в руках центральних установ і права видавати указ, і права робити розпорядження і обмеження діяльності місцевих установ однією функцією виконання. Децентралізація ж вимагає надання місцевим установам і права розпорядження, і навіть права указів».[4]

М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Овраменко вважають, що за рівнем залежності місцевих органів від центральної влади унітарні держави поділяються на централізовані, децентралізовані та змішані. У централізованих державах органи самоврядування підпорядковуються центрові, місцеві органи влади очолюють призначені з центру керівники. Децентралізовані унітарні держави мають значну самостійність у вирішенні питань місцевого життя, а в змішаних - поєднуються ознаки централізації та децентралізації.[3]

О. В. Фрицький поділяє унітарні держави на централізовані, відносно децентралізовані й децентралізовані. На його думку, централізовані не мають місцевої автономії, а функції влади на місцях здійснюють чиновники. У відносно децентралізованих унітарних державах поряд із чиновниками, призначеними центром, діють обрані відповідною територіальною громадою муніципальні органи. В децентралізованих унітарних державах існує конституційний розподіл повноважень між центральною владою й територіальними одиницями, місцеве самоврядування здійснюють виборні органи місцевих адміністративних одиниць, оскільки тут немає чиновників, призначених урядом. [8]

В своїй науковій праці О.А. Кудінов пропонує також класифікувати унітарні держави в залежності від того, як «юридично будуються відносини між центральними та регіональними органами держави – на засадах централізації або на засадах децентралізації». [5] Крім того, О.А. Кудінов зазначає, що ступінь та навіть форми централізації аж ніяк неоднакові та в країнах другої групи, наприклад, в Швеції, на регіональному рівні крім посадових осіб, що призначаються з центру, діють також виборні органи.

Поширеною є думка, відповідно до якої держава виступає централізованою в тому випадку, коли на чолі місцевих органів державної влади знаходяться чиновники, призначені з центру, яким і підкоряються місцеві органи самоврядування. Наприклад, у Фінляндії місцеве самоврядування очолює губернатор, який призначається президентом. У децентралізованій унітарній державі місцеві органи державної влади обирає населення і вони користуються повноцінною самостійністю при вирішенні питань місцевого значення.

Однак, на відміну від позиції вищевказаних авторів, В. М. Хропанюк вказує на наявність «змішаних систем місцевого державного устрою», в яких присутні ознаки централізації і децентралізації. [10]

Турецька республіка може бути прикладом змішаної системи місцевого державного устрою. В основних адміністративно-територіальних одиницях Туреччини місцеве самоврядування здійснюється представниками центральної влади (вали), але є також наявні виборні Генеральні Ради та їх виконавчі органи (енджомени). Муніципальні ради типово обираються в окружних населених пунктах, а в селах є рада старійшин і староста.

Унітарні держави на підставі критерію організації влади в адміністративно-територіальних одиницях, тобто на місцях, поділяють ними на: централізовані (жорстко централізовані), відносно централізовані (відносно децентралізовані) і повністю децентралізовані. [2, с.63]

Поєднання місцевого самоврядування і місцевого управління, характерне для відносно децентралізованих унітарних держав часто називають європейською моделлю місцевого самоврядування.

Заслужовує на увагу точка зору Б.О. Страшуна, який має своє уявлення про класифікацію унітарних держав в залежності від організації публічної влади. Він поділяє унітарні держави на: децентралізовані, відносно децентралізовані і централізовані. Як він вважає, для децентралізованих унітарних держав іманентно конституційний розподіл повноважень центральною владою і територіальних одиниць вищого рівня, що наближає їх до федерацій. Децентралізована унітарна держава передбачає наявність статусу автономії в своєму складі. [7]

Відносно децентралізовані унітарні держави визначаються за допомогою наявності вищих територіальних одиниць і носять виключно або головним чином адміністративний характер, а самоврядні представляє тільки низові одиниці.

Централізованими унітарними державами є держави, де взагалі відсутня місцева автономія, а владні функції на місцях реалізуються тільки призначеними зверху адміністраторами. Це держави з вираженим авторитарним політичним режимом.

Таким чином, Б.О. Страшун визначає ступінь централізації влади в унітарній державі не тільки порядком управління, але і наявністю автономії, здається, що критерій наявності або відсутності автономії є неабсолютним. Так, зокрема децентралізована унітарна держава Великобританія не повністю складається з автономій.

Проста унітарна держава складається виключно з адміністративно-територіальних одиниць, які наділені однаковим статусом у взаєминах з центральною владою.

Складна унітарна держава включає до свого складу, крім адміністративно-територіальних одиниць, автономії.

На думку О.С. Комарова, автономія або автономне утворення - це самоврядне утворення [6, с.22].

На наш погляд, необхідно замінити територіальну автономію терміном «державно-територіальна автономія», яка в свою чергу і буде класифікуватися на етнотериторіальну і територіальну автономію.

Державно-територіальна автономія є обумовленою в конституції або державному законі самостійності частини населення держави в аспекті вирішення певних питань в економічному і соціально-культурному житті на території проживання даної частини населення. Позначеним населенням країни створюється або територіальне, або етнотериторіальне автономне утворення.

Територіальне автономне утворення засновується населенням, яке не має етнічних відмінностей, але має особливості господарства і культури, які обумовлені історичними або географічними факторами.

### Список використаних джерел

1. Васильев А.В. Теория права и государства. М., 2008. С. 319-320.
2. Григонис Э.П., Григонис В.П. Конституционное право зарубежных стран. СПб, 2006. С. 63-64.
3. Загальна теорія держави і права: Підручник (За ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина). — Х.: Право, 2009. — С.112—113.
4. Коркунов Н. М. Государственное право. Т. 1. / Под ред. М. Е. Горенберга. СПб, 1913.-739 с.
5. Кудинов О.А. Конституционное право зарубежных стран. М., 2008. С. 92.
6. Комаров А.С. Общая теория государства и права. СПб, 2006. С. 77.
7. Страшун Б.А. Конституционное (государственное) право зарубежных стран. Общая часть. Том 1, 2. М.: БЕК, 1999. С. 692.
8. Фрицький О. Ф. Конституційне право України. — К.: Юрінком. Інтер., 2004. — С. 455.
9. Хвостов В. М. Общая теория права: Элементарный очерк. Изд. 6-е. -М., 1914.-144 с.
10. Хропанюк В.Н. Теория государства и права / Под ред. проф. В.Г. Стрекозова. М., 2008. С. 116.

Студент юридичного факультету  
Київського національного університету  
імені Тараса Шевченка

Процько Максим Ігорович<sup>1</sup>

### ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ДОСТУП ДО ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ

Доступне справедливе правосуддя є основою будь-якого демократичного суспільства. Останнім часом в українському суспільстві є досить поширеною дискусія щодо ефективності, доступності та якості вітчизняного правосуддя, зокрема після впровадження певних етапів судової реформи на сучасному етапі. У цьому контексті, вважаю необхідним дослідження аспектів гарантування та реалізації права на доступ до правосуддя в Україні, сучасний стан та перспективи розвитку.

Право на доступ до правосуддя – це нормативно закріплена і реально забезпечена можливість безперешкодного звернення до суду за захистом своїх прав. Основними елементами (одночасно і гарантіями) доступності правосуддя:

- 1) організаційно-правові – судоустрій та судочинство;
- 2) матеріальні (економічні).

Перші пов'язані з територіальною наближеністю судів до населення, створенням умов, що сприятимуть зайняттю суддівських посад висококваліфікованими спеціалістами, раціональною організацією роботи апарату суду, порядком порушення справ у суді, їх розглядом, строками судового розгляду, створенням надійного механізму забезпечення можливості оскарження судових рішень та їх реального виконання тощо.

Другі означають встановлення розумних судових витрат і створення процесуального механізму відстрочення або часткового чи повного звільнення від оплати судових витрат на користь держави; належне фінансування судової діяльності, що забезпечує можливість незалежного правосуддя; надання кваліфікованої юридичної допомоги на пільгових умовах певним категоріям населення, що впливає з міжнародно-правового принципу, згідно з яким надання юридичної допомоги має розглядатися не як акт милосердя, а як обов'язок усього суспільства в цілому [1]. Відповідно до ст.6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку

---

<sup>1</sup> Науковий керівник: Теремцова Н.В.